

"אֶכֶן אֶתְּה אֵל מִסִּתֶּתֶר"
פיוט בעיתות פורענות
ד"ר יהושע גרנט

שיעור 1: פנייה לאל בעת הסתר פנים

מתוך: משה הכהן, סליחה על גזרת אסירים (מהדורת גולדשמידט-פרנקל)

אֵלֶיךָ אֲבוֹתֵינוּ צַעֲקוּ / בְּצַר לָהֶם מִמְצוּקוֹתֵיהֶם יִצְעֲקוּ
בְּטַחוּ בְּךָ וּתְפַלְטֵמוּ, שְׁמַעֲתָ כִּי נִאֲקוּ / מְלִטְנוּ גַם עֲתָה מִצָּרוֹת דְּחַקוּ [...]

לְעֶבֶד עֲבָרֵי הוֹשֵׁם בְּבוֹר / יְדֶךָ שְׁלַחְתָּ, סַעֲדָתוֹ לְצֵאת לְשְׁלוֹט וְלַעֲבוֹר
גַם עֲתָה תַעֲזֵז יְמִינְךָ לְגִבּוֹר / יוֹשְׁבֵי חֲשֵׁךְ מִבֵּית כְּלָא לְבוֹר [...]

אֲחִינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הַנְּתוּנִים בְּצָרָה / אֲסִירֵי עָנִי וּבְרִזֵּל יוֹשְׁבֵי חֲשֵׁךְ וּמִסְגֵּרָה
מוֹצִיא אֲסִירִים הֵן יְדֶךָ לֹא קִצְרָה / קָרָא לְאֲסִירִים פִּקַּח קוֹחַ וְלְשִׁבוּיִם דְּרוּרָה [...]

הוֹצִיאָה מִמִּסְגֵּר נִפְשוֹת יְדִידֶיךָ / פּוֹתַח וְסוּגֵר אֵין בְּלַעֲדֶיךָ
רַב לְהוֹשִׁיעַ, צְדָקַת שְׁלִשֵׁת חֲמוּדֶיךָ / זְכוֹר הַיּוֹם לְזֶרַע עֲבָדֶיךָ

ישעיהו נז, 16-18

כי כה אָמַר רַם וּנְשָׂא שֶׁכֶן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכּוֹן וְאֵת דְּכָא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחִיּוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחִיּוֹת לֵב נִדְכָּאִים. כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לְנִצָּח אֶקְצוֹף כִּי רוּחַ מְלַפְנֵי יַעֲטוּף וּנְשִׁמוֹת אֲנִי עֲשִׂיתִי. בְּעוֹן בְּצַעוֹ קִצְפָתִי וְאִכְהוּ הַסֵּתֵר וְאֶקְצַף וַיִּלְךְ שׁוֹכֵב בְּדֶרֶךְ לְבוֹ. דְּרַכְיוֹ רְאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאֲנַחְהוּ וְאֲשַׁלֵּם נַחְמִים לוֹ וְלֹאֲבָלָיו.

ישעיהו נה, 7-8

בְּרַגְעֵי קִטְוֹן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצֶנָּךְ. בְּשִׁצְפֵי קִצְפֵי הַסֵּתֵר תִּפְנֵי רַגְעֵי מִמֶּנִּי וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמִתִּיךָ אֲמַר גְּאֻלְךָ יְהוָה.

תהלים פט, 20-23

אָז דִּבַּרְתָּ בְּחִזּוֹן לַחֲסִידֶיךָ וּתְאֵמַר שׁוֹיִתִּי עֶזְרָה עַל גְּבוּרַת הַרִימוֹתַי בְּחוּר מַעַם. מִצְּאִיתִי דָוִד עֲבָדִי בְּשִׁמּוֹן קִדְשֵׁי מִשְׁחָתִיו. אֲשֶׁר יָדִי תִכּוֹן עִמּוֹ אֵף זְרוּעֵי תְאֻמְצָנָה. לֹא יִשְׂאֵא אוֹיֵב בּוֹ וּבֶן עוֹלָה לֹא יַעֲנֶנּוּ.

תהלים פט, 31-47

אִם יַעֲזֹבוּ בְנֵי תוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטִי לֹא יִלְכוּן. אִם חִקְתִּי יַחַלְלוּ וּמִצְוֹתַי לֹא יִשְׁמְרוּ. וּפְקַדְוֹתַי בְּשִׁבְטֵי פִשְׁעֵם וּבְנִגְעֵי עוֹנֵם. וְחִסְדֵי לֹא אֶפִּיר מֵעַמּוֹ וְלֹא אֲשַׁקֵּר בְּאֻמוֹנֹתַי. לֹא אַחַלְלֵן בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה. אַחַת נִשְׁבַּעְתִּי בְּקִדְשֵׁי אִם לְדָוִד אֶכֹּזֵב. זָרַעוּ לְעוֹלָם יְהִיָּה וּכְסָאוֹ כְּשִׁמְשׁ נִגְדִי. כִּי־רַח יִכּוֹן עוֹלָם וְעַד בְּשִׁחַק נֶאֱמַן סְלָה. וְאַתָּה זִנְחָתָ וּתְמַאֵס הַתַּעֲבָרָתָ עִם מִשִּׁיחָה. נִאֲרַתָּה בְּרִית עֲבָדֶיךָ חִלְלָתָ לְאַרְצֵי נִזְרוּ. פָּרַצְתָּ כָּל גְּדֵרֹתַי שְׁמַתָּ מִבְּצֻרַי מִחַתָּה. שִׁסְהוּ כָּל עֲבָרֵי דְרָךְ הָיָה חֲרַפָּה לְשִׁכְנָיו. הַרִימוֹת יָמִין צִרְיֹן הִשְׁמַחְתָּ כָּל אוֹיְבָיו. אֵף תִּשָּׁיֵב צוּר חֲרִבוֹ וְלֹא הִקְיַמְתּוֹ בְּמִלְחָמָה. הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ וּכְסָאוֹ לְאַרְצֵי מִגְרָתָה. הִקְצַרְתָּ יָמֵי עֲלוֹמָיו הֶעֱטִיתָ עֲלָיו בּוֹשָׁה סְלָה. עַד מָה יְהוָה תִּסְתַּר לְנִצָּח תִּבְעַר כְּמוֹ אֵשׁ חֲמָתָה.

ישעיהו מה, 16

אֲכַן אֶתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ

שיר השירים רבה ה, ח

אמר ישעיה לפני הקדוש ברוך הוא,
 רבונו של עולם, 'אכן אתה אל מסתתר'.
 מהו 'אכן'?

– איכן אתה אל מסתתר?

– אכן יש בך דינמוס [δύναμις] – ואתה מסתתר?
 אמר לו, 'אלהי ישראל מושיע', חוזר אני ומתנגם.

ירמיהו יד 7-9

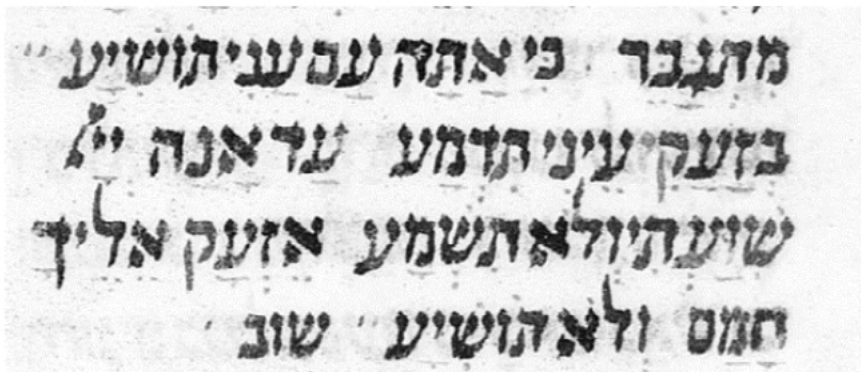
מקוה ישראל מושיעו בעת צרה
 למה תהיה כגד בארץ וכארץ נטה ללון.
 למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע
 ואתה בקרבנו יהיה ושמך עלינו נקרא אל תנחנח.

ה', למה תהיה כאיש נדהם, סליחה ללוי בר יעקב (אבן אלטבאן) (1)

יחרפום משנאים בשבבים / "איה המעלם מים
 ויהי להם למושיע?"
 עורה לקראתם וראה / והשיבה למחרף ומתנאה,
 הן לא קצרה יד יי מהושיע.
 15 קשת גבורים שבר – / וידע כל צר מתגבר
 כי אתה עם עני תושיע.
 בזעפו עיני תדמע – / עד אנה יי שועתי ולא תשמע?
 אזעק אליך חמס ולא תושיע.

יי, למה תהיה / כאיש נדהם
 כגבור לא יוכל להושיע?
 ושמך עלינו נקרא / משגב לעתות בצרה
 מדבר בצדקה, רב להושיע!
 5 יחד שכבנו למעצבת / וחשב אויב מחשבת
 כי אינך מושיע.
 בחונים בגלות פעמים / עמך מאש וממים
 ישועו ואין מושיע.
 רבת צררום, ממחטה / הנם חרדים, ואתה
 10 אל מסתתר, אלהי ישראל מושיע.

73 A .sM aissuR grubsreteP .tS secneicS fo ymedacA naissuR eht ,stpircsunaM latneirO fo etutitsnl

שיעור 2: מאורעות דמים בארץ ישראל, שנות העשרים באלף השני

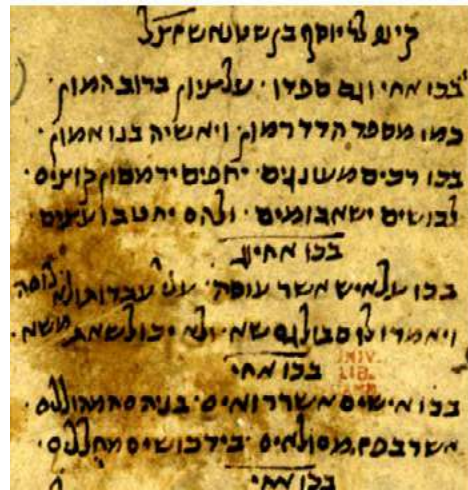
'יעצו בי גורי חזיר וגם פרא' – סליחה מגניזת קהיר

יעצו בי גורי / חזיר וגם פרא / יום יום להתגרה /	עד ישקיף וירא
אותי זה מירא / וזה בי חץ יורה / ואני עיני לבורא /	עד ישקיף וירא
בי זה מתעבר / וזה עלי מתגבר / ואני [לישעו] מסבר /	עד ישקיף וירא
גבולי זה יורש / וזה על גבי חורש / ואני לאל דורש /	עד ישקיף וירא
דבירי זה נוחל / וזה אותי מחלחל / ואני [תמיד א]חל /	עד ישקיף וירא
[הוני] זה חומס / וזה אותי רומס / ואני על נפשי עומס /	עד ישקיף וירא
ואותי זה מכה / וזה חלי מדכה / ואני [לא]ל מחכה /	עד ישקיף וירא
זבולי זה הולם / וזה לי רע משלם / ואני [כח]רש כאלם /	עד ישקיף וירא
חפוני כל אל / ואין ידי לאל / ואני אקונה לאל /	עד ישקיף וירא
טבחוני ואספה / אכלוני בכל פה / ואני ביי אצפה /	עד ישקיף וירא

איכה ג, 49-50

עיני נגרה ולא תדמה מאין הפגות. עד ישקיף וירא יהוה משמים.

בכו אחיי וגם ספרו, קינה ליוסף אבן אביתור

העתקה מגניזת קהיר

בְּכוּ עַל הַמְנַפְצִים / לְיוֹם רָעָה מְקַבְּצִים
 וְעַל דְּלִים וְאַבְיוֹנִים / מְעַשְׂקִים מְרַצְצִים.
 בְּכוּ בְכָה לְחַיִּינוּ / וְאַל תִּבְכוּ לְמַתִּינוּ,
 לְמַעַן כִּי הִיּוֹת כְּהֵם / בְּכָל עַת תְּאַוְתָּנוּ.
 וְלִכֵּן לִי בְנַחְמָה, / חֲבֵרִי, אֵל תְּהִי סוֹבֵר
 עָלַי כָּל הַמְשַׁסְּפִים / בְּתוֹךְ צִיּוֹן וְאִין קוֹבֵר.

בְּכוּ, אַחֵי, וְגַם סַפְרוּ / עָלַי צִיּוֹן בְּרַב הַמוֹן
 כְּמוֹ מִסְפַּד הַדְּרָמוֹן / וְיִאֲשֶׁיהָ בְּנוֹ אָמוֹן.
 בְּכוּ רַכִּים מְעַנְיִים / יַחְפִּים יִרְמָסוּן קוֹצִים,
 לְכוֹשִׁים יִשְׁאָבוּ מִים / וְלָהֶם יַחֲטָבוּ עֲצִים.
 בְּכוּ עַל אִישׁ אֲשֶׁר עָשָׂה / עָלַי עֲבֹדוֹת וְלֹא נָסָה
 וְיִאֲמְרוּ לוֹ "סִבַּל גַּם שָׂא!" / וְלֹא יָכֹל שְׂאֵת מִשָּׂא.
 בְּכוּ אִישִׁים אֲשֶׁר רוֹאִים / בְּנִיהֶם הַמְהַלְלִים
 אֲשֶׁר בְּפֹז מְסַלְאִים / בִּיד כּוֹשִׁים מְחַלְלִים.
 בְּכוּ עוֹרִים אֲשֶׁר נָעוּ / בְּתוֹךְ צִיּוֹן, מְגֹאֲלִים
 בְּדַם הָרוֹת מְבַקְעוֹת / וְדַם שְׂבִים וְעוֹלְלִים.

העתקה מגניזת קהיר

מתוך איגרת לשלמה הכהן גאון (אביב 1025), מהדורת משה גיל

כי הצרה הקרת לכל, וימותו אנשים ונשים, מהם מן המכות מהם מן האימה, ומהם מי שהשליך עצמו בבור [...] ונותרו הנותרים בוכים ונוהמים איש אל אחיהו [...] וישוב הנוגש להכות ולייסר [...] ונשתבשה כל ארץ-ישראל בגייסות [...] ורגוזים ופחודים לילה ויומם [...] ומצאונו צרות רבות ורעות אשר לא נראו כמותם בארץ ישראל במלכות ישמעאל [...]

וצדיק יי אלינו על כל מעשיו [...] ואמנם כי חשך למטה מעונינו, "ולא כחטאינו עשה לנו" [...]

גזירה כמותה לא עברה. וניקבצו ערב וכל בני קידר [...] ויבואו כדי ארבה לרוב, ויחנו על רמלה [...] ויהרגו כל העומד בפניהם, וישבו את [הנ]שים [...] ואת הכבודה [...] ויכוס מכות נמרצות, וייסרום בכל מיני מלקיות [...] [...] [...] ובצואריהם, מהם [ב]בורות ומהם מעל הגנות ומהם [ב]אילנות. וכן הנשים תלאום בשד[יהן] ובידיה[ן], ומתו הרבה, והוטלו על האשפות ובורות ובשוקים וברחובות ובכניס[יות] [...] [...] ונילקחו הכתולות והעוללים והנערים לעשות בהם כרצונם ולענות[ם] [...] [...] כל שהיה ברמלה הנסתר והנפלא, כי כשהפו מייסרים איש או אשה היה מ[...]אינו שלו, עד שיצא כל טמון וכמון. ויצאו שאירית בני רמלה לגולה רעיבים [...] אל [ה]עירות והשיגום לשם [...] [...] ומת רוב כל הנימלטים [...]

העתקה מגניזת קהיר

מתוך שיר על מאורעות הדמים בארץ ישראל ובסוריה בראשית המאה הי"א
למנחם ברבי יום טוב חזן (מהדורת פליישר)

יה הפילם / ושלם גמולם / ואל נא תתעלם / שוכן שמימה
 ושים בהם חרב / בקר וערב / ומקתם תרב / בועם וחמה
 מעל קמעלו / וארץ חבלו / חללים יפלו / כדומן על אדמה
 טור להם פועל / השקם כוס ראעל / וחיסא אל תעל / ביום הנקמה
 בגי הערבים / כושים נתערבים / הרבו מכאובים / ועשו כל זמה
 הצרו חומות / בפחד מלקמות / והציקו נשמות / אדם ובהמה
 כן במהרה / לבני חבורה / יעשה נורה / בהם נקמה
 הנה בא יומם / מרום יחרימם / ושמו יתרום / בפי כל נשמה

שיעור 3: את מי זנחת לנצח?

ישעיהו נז, 16-18

כי לא לעולם אָרִיב וְלֹא לְנֶצַח אֶקְצוֹף
כי רוח מִלְפָנַי יִעֲטוֹף וּנְשֵׁמוֹת אֲנִי עֹשִׂיתִי.
בְּעֵזֶן בְּצִעוֹ קִצַּפְתִּי וְאֶכְהוּ הַסֶּתֶר וְאֶקְצֹף וַיִּלְךְ שׁוֹכֵב בְּדֶרֶךְ לְבוֹ.
דִּרְכֵי רְאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאֶנְחָהוּ וְאֶשְׁלֵם נַחֲמִים לוֹ וְלֹאֲבָלָיו.

סליחות רב האי גאון

סְרוּדִים הִנְנוּ סִפָּה אֶל־פְּהוּלְדָבָר עַל־לִבְנוּ אֵין פֶּה
יוֹם יוֹם יַעֲלֶה עֲלֵינוּ הַיָּסוּדִים וְהַיָּסוּדִים גְּדִינֵנוּ אֵין פֶּשֶׁט יָד
בְּבוֹדֵנוּ הֵלֵא חֲרָאָה פְּגִינֵנוּ לְקִלְוֹן וְאֵלֶּה נִקְלִים יִלְבִּישׁוּנוּ קִלְלָה
לְחַם מִלְחָמָתֵינוּ שׁוֹר אֵיבֵנוּ לְקַחַת נַפְשֵׁנוּ אֲבִים
מִי לָנוּ מִכְלַעֲדֵיָה צוֹרֵגְלָה אֵלָיו יִסְלַטְנוּ סָעָר
נִחְנוּ עֲסָף וְצֹאן סִרְעִיחָה/סִהֵי־מַעֲוֹבֵנוּ בְּיַד מְרַעִים
סָלָה הַמַּטְטֵנוּ תַעֲלִים עֵינֵינוּ וְנִחְנוּ סְגֻלָּה מִכְלַעֲנוּ
עָרַב לָהּ לְקַעֲבִידְנוּ לְעוֹלָם וְאֵיָהּ מִשְׁעַבְדְּנוּ לְעוֹלָם
פְּדִיטְנוּ אֲזוּ מִקְשִׁי־פְּרָה/מִהֵי־מִנִּיחְנוּ בְּעַל פֶּה רָא
צָרְפְנוּ וּמִמְבַרְפְנוּ בְּפִלְאֵי־הַחֲשׁוֹב לְחַבֵּל פְּעֻלָּה

אֲתִמִּי וְנִחַסְתָּ לְנֶצַח/כִּי מִדְּנֵעַ וְנִחַסְתָּנוּ לְנֶעֱחִים
בְּמִי אֶנְפֶסֶת לְעוֹלָם/כִּי חֲאָנְהָ־קֵנוּ לְעוֹלָמִים
גְלוֹת לְמִי מִסָּה סְבָלִי גְאֵלֶּה/תִּהְיֶה לָנוּ גְלוֹתֵנוּ שְׁנֵינָה
הַדּוֹר אַחֵר הַדּוֹר מִי שְׁעַבְדְּתָם/אֶחָשָׁה מִלְבַקֶּשׁ הַדּוֹר
הַנִּינִי מִכְלַעֲנֵנוּ לְשִׁנְיָנָה/וּבְכָל־הַיּוֹצֵאֹת אֵין לִי חֲנִינָה
וּמִכְלַ־פְּרוּכִים אֲנִי לְפִלְאֵי־מַעֲנִים אֲנִי לְמִזְפַּת
הֵלֵא מִכְלַ־יּוֹקֶשׁ שְׁמָה יִשְׁעוּ/וּלְכָל־עָרָה רְאִיתִי מִכְלִיחַ
וּמִדְּנֵעַ אָרְכָה גְלוֹתִי/וְנִחַסְתָּה וְנִחַסְתָּ לְמַעַלְהָ לְמַעַלְהָ
זָכַר בְּרַחֲמֵיךָ כִּלְרַחֲמֵי־הַיָּסָאן לְרַחֵם דְּבִקְוִי
חַנּוּן וְחַסֵּד עַל־זְרוּיָם/הַיָּסָאן לְחוֹן לְבָנֵי בֵּטֵנוּ

קוֹם וּרְאֵה אִם־שִׁנְיָנוּ חֵק/בְּגִשְׁמֵנוּ עֲלֵינוּ הַפְּרוּחַ
רְאֵה בְּנֵינוּ גְהַרְגִים לְעֵינֵינוּ/מִהֵי־יִקְשִׁיחַ וּמִהֵי־תִתְאַפֵּק
שְׂדֵי אָבִינוּ אֶמְהַן/אֵיָהּ נִחַשְׁבֵי יְחוּסִים
תּוֹכַל לְרְאוּתֵנוּ בְּצַעֲרֵנוּ/וּבְגִדְהָ לְהַרְוִיחַ לָנוּ
הַרְף מֵאֵף וְעֹזֵב מִסָּה/אֵל תִּתְדַל מִלְשָׁקֵנוּ בְּחִסְלָה
יוֹם נִחַשְׁבֵי לְפִגְיָה/תִּנְאָבוּ דְּפִגְיָה רַחֲמֵיָהּ

מתוך איגרת שלמה הכהן גאון (אביב 1025)

ומצאונו צרות רבות ורעות אשר לא נראו כמותם בארץ ישראל במלכות ישמעאל [...] וצדיק יי אל'ינו על כל מעש'יו [...] ואמנם כי חשך למטה מעונונו. "ולא כחטאינו עשה לנו" [...] גזירה כמותה לא עברה.

סליחות רב האי גאון

אזי מי קשה קאב/אשר לקניו קיה כאויב
 בקלותם לא בקרם/וקמותם לא קגרם
 געלם עד דאם כדמן על פני האדמה/ולקבץ עצמותם לא אקר
 דלה עין והביטם טאקל לכל עוף/ולא נקמרו רחמי להעלות עליהם אפר

מתוך איגרת שלמה הכהן גאון (אביב 1025)

וניקבצו ערב וכל בני קידר [...] ויבואו כדי ארבה לרוב, ויחנו על רמלה [...] ויהרגו כל העומד בפניהם [...] ויכום מכות נמרצות, וייסרום בכל מיני מלקיות] [...] ומתו הרבה, והוטלו על האשפות ובבורות ובשוקים וברחובות ובבמות ובכניסיות] [...]

מתוך קינת יוסף אבן אביתור

בכו עורים אשר נעו / בתוך ציון, מגאליים
 בדם הרות מבקעות / ודם שבים ועולליים.

ולכן לי בנחמה, / חברי, אל תהי סובר
 עלי כל המשפיים / בתוך ציון ואין קובר.

סליחות רב האי גאון

טהרו ועלו אל-אבי ואטרם אליו
 נפש בנה קרקה לצאת/הלא תבוא ותכרנו
 שים לארץ ותרה/איה נד לאפסיה
 עפרה גם-הוא יודיעה/איה נגבל טרסיו
 סניה בארץ ערבה/איה רוטה טרמעתו
 צנה הוציאה ורע/טרם חללי עמו
 קום קרא אל-אלהיה/קבץ הרוגיה ואטר-לו
 רחום וחנון אדני/העל-אלה תתאסק

מתוך 'ראי אדמה' / שאול טשרניחובסקי

ראי, אדמה, כי היינו בנבזנים עד מאד!
 בחיקה, מלון-ברכה, מעון סתר, זרע טמנו [...] לא עוד
 פניני זגוגיות של כסמת, זרע חטה כבדה,
 גרגר שעורה חתול פתם, שבלת-שועל חרדה.
 ראי, אדמה, כי היינו בנבזנים עד מאד:
 פרחי פרחים בך טמנו רעננים ובהוד,
 אשר נשקתם השמש מנשיקתה ראשונה,
 מצניע חן עם יפה קלח, קטרת כוסו נכונה.
 ועד שידעו צהרים בעצם הצער התם,
 ובטרם רוו טל של בקר בחלומות-אור נבטם.

הא לך הטובים בכנינו, נער טהר חלומות,
 ברי לב, נקיי פפים, טרם חלאת אדמות,
 וארג יומם עודו שתי, ארג תקוות יום יבא,
 אין לנו טובים מכל אלה. את הראית? ואיפה? [...]

(תל אביב, 1939)

שיעור 4: בין אב לאויב

סליחות רב האי גאון

אָנָה עֲזֹב אֵל הַמּוֹן מַעְיִו / בְּעִנּוֹחוֹ עֲמוּסִיו מְנִי־קֶטֶן
בְּאֵי־זוֹ אוֹצָר אֲצֹר רַחֲמָיו / כִּי לֹא־רַחֵם נְשׂוּאָיו מְנִי־רַחֵם

מתוך 'אל מלא רחמים' / יהודה עמיחי

אל מלא רחמים,
אלמלא האל מלא רחמים
היו הרחמים בעולם ולא רק בו.
אני, שקטפתי פרחים בהר
והסתכלתי אל כל העמקים,
אני, שהבאתי גוויות מן הגבעות,
יודע לספר שהעולם ריק מרחמים.
[...]

סליחות רב האי גאון

נְשַׁרְנָא וְרָאוּ כִּי קָל־אֵב לְבַשׁ עֲדִים / וְאֶת־בְּגָדֵי וְלְבִישׁ עֲדִיִּים
דִּיּוּ לְטַאָּקְלוּ קַבְּ עֲדָשִׁים / וְלְטַאָּכַל בְּגֵי וְרַבָּה עֲדָנִים

חֲסָה בְּהַטְלָאוֹ יַעִיר חֲטָלָה / בְּחֶלֶב יוֹצִיא חֲסָאָה
טוֹב־לוֹ לְרַדַּת לְאֲבָדוֹן / וְאֶל־יֶאֱכֹד מְבָנִיו אֲבָר
יִנְטָא לְעֵנָה וְיִלְעִיטֵם נֶפֶת / וְיִתָּן נֶפֶשׁ לְהַמְצִיאֵם נֶפֶשׁ
כִּי מִי לֹא־יְחַוֶּסוּ עֵינָיו / עַל אֲשֶׁר־עָשׂוּ יָדָיו
לְאֵב לְרַחֵם הַיֵּשׁ שְׂאֵלָה / אוֹ לְאֲדוֹן לְחֹן הַיֵּשׁ בְּקִשָּׁה

הַלּוֹא יִבְעֵרוּ בָּהּ מִוְקְדֵי חֲתִינּוֹת / אִם־לֹא תוֹקֵד בָּהּ אֵשׁ הַרְחִמִים
יִכַּל אֵב לְרֹאוֹת בְּגֵי בְּצַעַר / וְיִטְאֵן לְהוֹשִׁיעֵם וְהֵם צְעָקִים

מתוך פיוט זולת לפרשת בהר לברוך בר שמואל ממגנצא

אֶחָדִי נִמְכַר גְּאָלָה תְּהִיָּה-לוֹ
הֵבֵן הַבְּכוֹר בֹּא יָבֵא גְּאָלוֹ
בְּרַךְ יְיָ חֵילוֹ וּבְנֵה בֵּית-זְבֻלוֹ
הִטָּה אֲזוּנָהּ לוֹ כִּי-יִסְגֹּן קוֹלוֹ.

גִּרְשׁ וְגַם גָּלָה וּבִשְׁלֹסֵן אָב אֵינְנוּ
אוֹיֵב לְעֵינֶיהָ בְּפִרְךָ יִרְדְּנוּ
דָּרַשׁ תְּדַרְשֵׁנוּ וְנַחֵם תְּנַחֲמֵנוּ
כָּלוּ עֵינָיו צַד דָּדוֹ יִגְאָלְנוּ.

הָאֵב חָיֵב בְּבָנוּ לְפָדוֹתוֹ
וְלָמָּה זֶה שְׂכַחְתוּ הֲלֵא תָשׁוּב לְקַחְתוֹ
וְיָרָה מִשְׁפָּט הַגְּאָלָה שְׁנִית לְקַנּוֹתוֹ
וְעָלֶיהָ שְׁמִירְתוֹ וְלִהְצַמִּידוֹ צַל-חַזְקָתוֹ.

בבלי, קידושין כט ע"א

הָאֵב חָיֵב בְּבָנוּ לְמוֹלוֹ, וְלְפָדוֹתוֹ, וְלְלַמְדוֹ תוֹרָה, וְלְהַשְׁיֵאוֹ אִשָּׁה, וְלְלַמְדוֹ אוֹמְנוֹת.
וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: אֵף לְהַשְׁיֵטוֹ בְּמַיִם.

מתוך פיוט לראש חודש אב למשה זכות

הודי נהפף / לבי נשפף / הִיה דְּוִה / נִזְעַף, נְכָאב
 על פי יקשה / שנוי מעשה, / לא מן השם / הוא, זה אדאב
 איף לא נסמן / מול אב רחמן / שם חדש זה, / הוא חדש אב?
 פי נגרשנו / פי נגרזנו / ויתומים ה/יינו אין אב

ולד נעים, / לו געגועים / גם פי ישנה / אביו ישא
 ולגדול כן / חק אל תכן, / אב שמחל / יפה עשה
 איף אב עלום / עושה שלום / רחם אב על / בנים נשה?
 היף לא ימה, / איף לא ילמה, / קל וחמר / מבנין אב?
 פי נגרשנו / פי נגרזנו / ויתומים ה/יינו אין אב

הודי נהפף / לבי נשפף / הִיה דְּוִה / נִזְעַף, נְכָאב
 על פי יקשה / שנוי מעשה, / לא מן השם / הוא, זה אדאב
 איף לא נסמן / מול אב רחמן / שם חדש זה, / הוא חדש אב?
 פי נגרשנו / פי נגרזנו / ויתומים ה/יינו אין אב

ולד נעים, / לו געגועים / גם פי ישנה / אביו ישא
 ולגדול כן / חק אל תכן, / אב שמחל / יפה עשה
 איף אב עלום / עושה שלום / רחם אב על / בנים נשה?
 היף לא ימה, / איף לא ילמה, / קל וחמר / מבנין אב?
 פי נגרשנו / פי נגרזנו / ויתומים ה/יינו אין אב

בבלי, קידושין לב ע"א

האב שמחל על כבודו – כבודו מחול.

ישר משפט / איף לא נשפת / כי צדיק הוא / צדיק דינו?
 הן הוא דין, / הוא בעל דין, / גם יעיד על / איש בעונו
 אם עוינו / הוא אבינו / הנה אין אב / מעיד בכנו
 מה בינינו / לשכנינו / מה נועיל פי / יש לנו אב?
 פי נגרשנו / פי נגרזנו / ויתומים ה/יינו אין אב

הן אב נקרא / בדבר תורה / בין המוליד / בין המגדל
 אף המורה / אב יקרא, / לעשות נפש / הוא משתדל
 צור עשנו / גם רבנו / הורנו דת / וכרב גדל
 איפה נהיה / כזה, אויה, / רב מתקנא / ומשדד אב?
 פי נגרשנו / פי נגרזנו / ויתומים ה/יינו אין אב

משנה, אבות ה, כב

לִידַע לְהוֹדִיעַ וּלְהוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֵל [...] הוּא הַדִּין, הוּא עַד, הוּא בְּעַל דִּין, וְהוּא עֲתִיד לְדוֹן.

משנה, סנהדרין ג, א ; א, ד

זֶה פּוֹסֵל עֲדָיו שֶׁל זֶה וְזֶה פּוֹסֵל עֲדָיו שֶׁל זֶה [...] בְּזִמְנֵן שֶׁהוּא מְבִיא עֲלֵיהֶם רְאִיָּה שֶׁהֵן קְרוֹבִים אוֹ פְּסוּלִים. [...] וְאֵלוֹ הֵן הַקְּרוֹבִין, אָבִיו וְאָחִיו [...]

בבלי, סנהדרין צט, ע"ב

כֹּל הַמְּלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבִירוֹ תוֹרָה מֵעֵלָּה עֲלֵיו הַכְּתוּב כֹּאִילוֹ עֲשָׂא, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בַחֲרָן' (בראשית יב, ה)

בבלי, סנהדרין קה, ע"ב

בְּכָל אָדָם מֵתִקְנָא, חוּץ מִבְּנֵי וְתַלְמִידוֹ

מתוך פיוט לראש חודש אב למשה זכות

מֶלֶךְ נִשְׁה / מֵאֲז עֲשָׂה / אֵל יִשְׂרָאֵל / מְעַשֶׂה אֲבוֹת
שֶׁשׁ אֹר פְּנִי, / מֵל לֵב בְּנָיו / וּגְאָלָם אֲז / מִמְּכֹאֲבוֹת
הוֹרֵם דָּתוֹ / אוֹמְנֹתוֹ / וְהַשִּׁיטָם עַל / מִים עֲבוֹת
אִיךָ אַחַר כֶּף / כְּמַעַט נִשְׁכַּח / כָּל מִצְוֹת ה' / בֵּן עַל הָאֵב?
פִּי נִגְרָשְׁנוּ / פִּי נִגְרָזְנוּ / וִיתוּמִים ה' / יִינֵנו אֵין אֵב [...]

מֶלֶךְ נִשְׁה / מֵאֲז עֲשָׂה / אֵל יִשְׂרָאֵל / מְעַשֶׂה אֲבוֹת
שֶׁשׁ אֹר פְּנִי, / מֵל לֵב בְּנָיו / וּגְאָלָם אֲז / מִמְּכֹאֲבוֹת
הוֹרֵם דָּתוֹ / אוֹמְנֹתוֹ / וְהַשִּׁיטָם עַל / מִים עֲבוֹת
אִיךָ אַחַר כֶּף / כְּמַעַט נִשְׁכַּח / כָּל מִצְוֹת ה' / בֵּן עַל הָאֵב?
פִּי נִגְרָשְׁנוּ / פִּי נִגְרָזְנוּ / וִיתוּמִים ה' / יִינֵנו אֵין אֵב [...]

בבלי, קידושין כט ע"א

הָאֵב חֲזִיב בְּבָנוּ לְמֹלוֹ, וְלִפְדוֹתוֹ, וְלִלְמַדוֹ תוֹרָה, וְלִהְשִׂיאוֹ אִשָּׁה, וְלִלְמַדוֹ אוֹמְנֹת.
וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: אֵף לְהַשִּׁיטוֹ בְּמִים.

אֵל מִסְתַּתֵּר / נָא הַעֲתֵר / גַּל מִחֲבִיוֹן / הוֹדָה, עֲלִיוֹן
הַדָּר עוֹשֶׂה / תּוֹרַת מִשָּׁה, / וְזִכּוֹת חֲפֵשׂ אֵל / עִם אֲבִיוֹן
[נִר] לְמִשְׁיַחָה / יִזְהִיר וְרַחֵם, / שְׂדֵי, שׁוּבָה / נָא אֵל צִיוֹן
חוֹשׁ, אֵב נוֹרָא, / כִּי אֲז נִאֲמָרָה, / בְּהַפֵּךְ לְטוֹב / הַחֲדָשׁ אֵב,
פִּי נִגְרָשְׁנוּ / פִּי נִגְרָזְנוּ / וִיתוּמִים ה' / יִינֵנו אֵין אֵב

שיעור 5: 'עֲנֵי כְמוֹתְכֶם'

על השחיטה / ח.ג. ביאליק

שְׁמִים, בְּקִשׁוֹ רַחֲמִים עָלַי!
 אִם-יֵשׁ בְּכֶם אֵל וְלֵאל בְּכֶם נְתִיב -
 וְאֲנִי לֹא מְצֹאתִיו -
 הַתְּפַלְלוּ אִתָּם עָלַי!
 אֲנִי - לְבִי מֵת וְאֵין עוֹד תְּפִלָּה בְּשִׁפְתַי,
 וּכְבֹר אֲזַלֵּת יָד אֶף-אֵין תְּקוּנָה עוֹד -
 עַד-מָתִי, עַד-אֲנָה, עַד-מָתִי? [...]

וְאִם יִשְׁצַדֵּק - יוֹפֵעַ מִיָּד!
 אֶף אִם-אֲחֲרֵי הַשְּׁמָדִי מִתַּחַת רְקִיעַ
 הַצַּדִּיק יוֹפִיעַ -
 יִמְגַרֵּן-נָא כִסְאוֹ לְעַד!
 וּבְרִשָׁע עוֹלָמִים שְׁמִים יִמְקוּ;
 אֶף-אֲתֶם לְכוּ, יְדִים, בְּחַמְסְכֶם זֶה
 וּבְדַמְכֶם חַיּוֹ וְהַנָּקוּ.

וְאָרוּר הָאוֹמֵר: נָקָם!
 נִקְמָה כּוֹאֵת, נִקְמַת דָּם יֵלֵד קָטָן
 עוֹד לֹא-בָרָא הַשָּׁטָן -
 וְיִקַּב הַדָּם אֶת-הַתְּהוֹם!
 יִקַּב הַדָּם עַד תְּהִמוֹת מַחְשָׁפִים,
 וְאֶכֶל בַּחֲשֵׁף וְחֹתֵר שָׁם
 כָּל-מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ הַנִּמְקִים.
אייר, תרס"ג

מתוך 'בְּעִיר הַהֲרָגָה' / ח.ג. ביאליק

קום לך לך אל עיר ההרגה ובאת אל-החצרות,
ובעיניך תראה וביןך תמשש על-הגדרות
ועל העצים ועל האבנים ועל-גבי טיח הכתלים
את-הדם הקרוש ואת-המח הנקשה של-החללים. [...]

ואל עליות הגגות תטפס ונצבת שם בעלטה –
עוד אימת מר המות במאפל הדומם שטה;
ומפל-החורים העמומים ומתוך צללי הזויות
עינים, ראה, עינים דומם אליך צופיות. [...]

דומם תובעות עלבונן ועיניך שואלות: למה? –
ומי-עוד כאלהים בארץ אשר-ישא זאת הדממה?
ונשאת עיניך הגגה – והנה גם רעפיו מחרישים,
מאפילים עליך ושוקים, ושאלת את-פי העכבישים;
עדים חיים הם, עדי ראייה, והגידו לך כל-המוצאות: [...]

מתוך 'בְּעִיר הַהֲרָגָה' / ח.ג. ביאליק

ואתה גם-אתה, בן-אדם, סגר בעדך השער,
ונסגרת פה באפלה ובקרקע תכבש עיניך
ונצבת כה עד-בוש והתיחדת עם-הצער
ומלאת בו את-לבך לכל ימי חייה
וביום תרשש נפשך ובאבד כל חילה –
והיה הוא לך לפליטה ולמעין תרעלה,
ורבץ בך כמארה ויבעתך כרוח רעה,
ולפתך והעיק עליך כהעק חלום וזעה;
ובחיקך תשאנו אל-ארבע רוחות השמים,
ובקשת ולא-תמצא לו ניב שפתים.

ועוד כאלה וכאלה תספר לך השממית
מעשים נוקבים את-המח ויש בהם פדי להמית
את-רוחך ואת-נשמתך מיתה גמורה עולמית –
והתאפקת, וחנקת בתוך גרונה את השאגה
וקברתה במעמקי לבך לפני התפרצה,
וקפצת משם ויצאת – והנה הארץ כמנהגה,
והשמש כתמל שלשם תשחת ונהרה ארצה. [...]

ומחר לבקר – ויצא הבן הפליט
ומצא שם פגר אביו מגאל ונמאס – – –
ולמה תבה, בן-אדם, ולמה תליט
את-פניך בכףך? – חרק שנים והמס! [...]

דברים ה, 9-10

רַק הַשְּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֶר בַּפֶּה מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבִנְיָהּ וּלְבִנְיָהּ בְּנֵיךָ. יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב [...]

דברים ה, 27-31

וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם בְּעַמִּים וּנְשַׂאֲרֶתֶם מְתֵי מִסְפָּר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה. [...] וּבְקִשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצֵּאתָ כִּי תִדְרָשְׁנֻהוּ בְּכֹל לִבְבְּךָ וּבְכֹל נַפְשְׁךָ. [...] כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם.

ישעיהו נו, 16-19

כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לִנְצַח אֶקְצוּף כִּי רוּחַ מְלִפְנֵי יַעֲטוּף וּנְשִׁמוֹת אֲנִי עֹשִׂיתִי. בְּעוֹן בְּצַעוֹ קִצַּפְתִּי וְאִפְהוּ הַסֵּתֶר וְאֶקְצֹף וַיִּלְךְ שׁוֹכֵב בְּדַרְךָ לְבוֹ. דְּרָכָיו רְאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאֶנְחָהוּ וְאֶשְׁלֵם נַחְמִים לוֹ וְלֹאֲבָלָיו. בּוֹרָא נִיב שְׁפָתַיִם שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב אָמַר יְהוָה וּרְפָאתָיו.

בבלי קידושין כט ע"א

הָאֵב חַיִּיב בְּבִנּוֹ לְמוֹלוֹ, וְלִפְדוּתוֹ, וְלִלְמַדּוֹ תוֹרָה, וְלִהְשִׂיאָהּ אִשָּׁה, וְלִלְמַדּוֹ אוּמָנּוֹת. וַיֵּשׁ אוּמָרִים: אֵף לְהִשְׁטוֹ בְּמַיִם.

מתוך פיוט לראש חודש אב למשה זכות

הוֹדִי נְהַפְדִּי / לְבִי נִשְׁפָּף / הִיָּה דְוָה / נִזְעַף, נִכְאָב
עַל כִּי יִקְשָׁה / שְׁנוּי מַעֲשָׂה, / לֹא מִן הַשָּׁם / הוּא, זֶה אֲדַאֵב
אֵיךְ לֹא נִסְמַן / מוֹל אֵב רַחֲמָן / שֵׁם חֲדָשׁ זֶה, / הוּא חֲדָשׁ אֵב?
כִּי נִגְרָשְׁנוּ / כִּי נִגְרָנוּ / וּיתוּמִים ה' / יִינוּ אֵין אֵב

וְלֹד נַעִים, / לֹו גַעְגּוּעִים / גַּם כִּי יִשְׁגָּה / אָבִיו יִשָּׂא
וְלִגְדוֹל כֶּן / חֵק אֵל תִּכְנֶן, / אֵב שְׁמַחַל / יִפֶּה עֲשָׂה
אֵיךְ אֵב עֲלוּם / עוֹשָׂה שְׁלוֹם / רַחֵם אֵב עַל / בְּנִים נִשְׂה?
הֵיךְ לֹא יִמָּד, / אֵיךְ לֹא יִלְמַד, / קַל וְחִמָּר / מִבְּנֵי אֵב?
כִּי נִגְרָשְׁנוּ / כִּי נִגְרָנוּ / וּיתוּמִים ה' / יִינוּ אֵין אֵב

מתוך פיוט לראש חודש אב למשה זכות

יִשָּׁר מְשַׁפֵּט / אֵיךְ לֹא נִשְׁפַּת / כִּי צָדִיק הוּא / צָדִיק דִּינֹו?
 הֵן הוּא דִּין, / הוּא בַּעַל דִּין, / גַּם יַעֲיֵד עַל / אִישׁ בַּעֲוֹנוֹ
 אִם עֹוִינוֹ / הוּא אָבִינוֹ / הִנֵּה אֵין אָב / מַעֲיֵד בְּבִנוֹ
 מָה בִּינֵינוֹ / לְשִׁכְנֵינוֹ / מָה נֹועִיל כִּי / יֵשׁ לָנוּ אָב?
 כִּי נִגְרָשְׁנוּ / כִּי נִגְרָזְנוּ / וּיתוּמִים הָיִינוּ אֵין אָב

הֵן אָב נִקְרָא / בְּדַבַּר תּוֹרָה / בֵּין הַמּוֹלִיד / בֵּין הַמְּגַדֵּל
 אַף הַמּוֹרָה / אָב יִקְרָא, / לַעֲשׂוֹת נֶפֶשׁ / הוּא מְשַׁתְּדֵל
 צוֹר עֲשָׂנוּ / גַּם רַבֵּנוּ / הוֹרְנוּ דַת / וּכְרַב גְּדֵל
 אִיפֹה נִהְיָה / כְּזֶה, אוֹיָה, / רַב מִתְקַנָּא / וּמִשְׁדָּד אָב?
 כִּי נִגְרָשְׁנוּ / כִּי נִגְרָזְנוּ / וּיתוּמִים הָיִינוּ אֵין אָב

משנה, אבות ה, כב

לִידַע לְהוֹדִיעַ וּלְהוֹדַע שֶׁהוּא אֵל [...] הוּא הַדִּין, הוּא עַד, הוּא בַּעַל דִּין, וְהוּא עֲתִיד לְדוֹן.

משנה, סנהדרין ג, א; א, ד

זֶה פּוֹסֵל עֲדִיו שֶׁל זֶה וְזֶה פּוֹסֵל עֲדִיו שֶׁל זֶה [...] בְּזִמְנָן שֶׁהוּא מְבִיא עֲלֵיהֶם רְאִיָּה שֶׁהֵן קְרוֹבִים אוּ
 פְּסוּלִים. [...] וְאֵלוֹ הֵן הַקְּרוֹבִין, אָבִיו וְאָחִיו [...]

בבלי, סנהדרין צט, ע"ב

כֹּל הַמְּלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבִירוֹ תוֹרָה מַעֲלָה עֲלָיו הַכְּתוּב כֹּאִילוֹ עֲשָׂא, שְׁנֵי אָדָם וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בַחֲרִין' (בראשית יב, ה)

בבלי, סנהדרין קה, ע"ב

בְּכָל אָדָם מִתְקַנָּא, חוּץ מִבְּנוֹ וּתְלָמִידוֹ

מתוך פיוט לראש חודש אב למשה זכות

מְלֶךְ נִשֶּׁה / מְאֹז עֵשָׂה / אֶל יִשְׂרָאֵל / מַעֲשֵׂה אַבוֹת
 שֵׁשׁ אֹר פְּנִיּוֹ / מִלְּבַב בְּנָיו / וּגְאָלָם אֶז / מִמְּכַאוֹבוֹת
 הוֹרֵם דָּתוֹ / אוֹמְנוֹתוֹ / וְהַשִּׁיטָם עַל / מִיָּם עֲבוֹת
 אֵיךְ אַחַר כֵּךְ / כִּמְעַט נִשְׁפַּח / כָּל מִצְוֹת ה' / בְּעַל הָאֵב?
 כִּי נִגְרָשְׁנוּ / כִּי נִגְרָזְנוּ / וּיְתוּמִים ה' / יִיגֹו אֵין אֵב [...]

אֵל מִסְתַּתֵּר / נָא הַעֲתֵר / גַּל מִחֲבִיּוֹן / הוֹדָה, עֲלִיּוֹן
 הֶדְר עוֹשֶׂה / תּוֹרַת מֹשֶׁה, / וּזְכוֹת חֲפֵשׂ אֵל / עִם אֲבִיּוֹן
 [נִר] לְמִשִּׁיחָה / יִזְהִיר וְרַחֵם, / שְׂדֵי, שׁוֹבָה / נָא אֵל צִיּוֹן
 חוֹשׁ, אֵב נוֹרָא, / כִּי אֶז נִאמְרָה, / בְּהַפְּךָ לְטוֹב / הַחֲדָשׁ אֵב,
 כִּי נִגְרָשְׁנוּ / כִּי נִגְרָזְנוּ / וּיְתוּמִים ה' / יִיגֹו אֵין אֵב

וְאָרוֹר הָאוֹמֵר: נִקָּם!
 נִקְמָה כְּזֹאת, נִקְמַת דָּם יֶלֶד קָטָן
 עוֹד לֹא־בָרָא הַשֵּׁטֶן –
 וְיִקַּב הַדָּם אֶת־הַתְּהוֹם!
 יִקַּב הַדָּם עַד תְּהִמוֹת מַחֲשָׁבִים,
 וְאֶכֶל בַּחֲשֵׁךְ וְחֹתֵר שָׁם
 כָּל־מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ הַנְּמַקִּים.

על השחיטה / ח.ג. ביאליק

שְׁמִיָּם, בְּקִשׁוֹ רַחֲמִים עָלַי!
 אִם־יֵשׁ בְּכֶם אֵל וְלֹאֵל בְּכֶם נְתִיב –
 וְאֲנִי לֹא מְצֵאתִיו –
 הַתְּפַלְלוּ אִתָּם עָלַי!
 אֲנִי – לְבִי מֵת וְאֵין עוֹד תְּפִלָּה בְּשִׁפְתֵי,
 וּכְבֹר אֲזַלֵּת יָד אֶף־אֵין תְּקוּנָה עוֹד –
 עַד־מָתִי, עַד־אֲנָה, עַד־מָתִי? [...]

וְאִם יִשְׁצַדֵּק – יוֹפֵעַ מִיָּד!
 אֶף אִם־אֲחֵרֵי הַשְּׂמַדִּי מִתַּחַת רְקִיעַ
 הַצֶּדֶק יוֹפִיעַ –
 יִמְגַר־נָא כֶּסֶף לְעַד!
 וּבְרִשָׁע עוֹלָמִים שְׁמִיָּם מְקוּ;
 אֶף־אִתָּם לְכוּ, יָדִים, בְּחִמְסֵכֶם זֶה
 וּבְדַמְכֶם חַיּוֹ וְהַנְּקוּ.

אייר, תרס"ג

מתוך 'בעיר ההרגה' / ח.נ. ביאליק

קום לך לך אל עיר ההרגה ובאת אל-החצרות,
 ובעיניך תראה ובידך תמשש על-הגדרות
 ועל העצים ועל האבנים ועל-גבי טיח הכתלים
 את-הדם הקרוש ואת-המח הנקשה של-החללים. [...]

ומחר לבקר – ויצא הבן הפליט
 ומצא שם פגור אביו מגאל ונמאס – –
 ולמה תבך, בן-אדם, ולמה תליט
 את-פניך בכפך? – חרק שנים והמס! [...]

ואל עליות הגגות תטפס ונצבת שם בעלטה –
 עוד אימת מר המות במאפל הדומם שטה;
 ומפל-החורים העמומים ומתוך צללי הזויות
 עינים, ראה, עינים דומם אליך צופיות. [...]

דומם תובעות עלבונן ועיניהן שואלות: למה? –
 ומי-עוד כאלהים בארץ אשר-ישא זאת הדממה?
 ונשאת עיניך הגגה – והנה גם רעפיו מחרישים,
 מאפילים עליך ושוקים, ושאלת את-פי העכבישים;
 עדים חיים הם, עדי ראייה, והגידו לך כל-המוצאות: [...]
 ועוד כאלה וכאלה תספר לך השממית
 מעשים נוקבים את-המח ויש בהם כדי להמית
 את-רוחך ואת-נשמתך מיתה גמורה עולמית –
 והתאפקת, וחנקת בתוך גרונך את השאגה
 וקברתה במעמקי לבך לפני התפרצה,
 וקפצת משם ויצאת – והנה הארץ כמנהגה,
 והשמש כתמל שלשם תשחת וזרה ארצה. [...]

מתוך 'בעיר ההרגה' / ח.נ. ביאליק

ואתה גם-אתה, בן-אדם, סגר בעדך השער
 ונסגרת פה באפלה ובקרקע תכבש עיניך
 ונצבת כה עד-בוש והתיחדת עם-הצער
 ומלאת בו את-לבך לכל ימי חייך
 וביום תרשש נפשך ובאבד כל חילה –
 והיה הוא לך לפליטה ולמעין תרעלה,
 ורביץ בך כמארה ויבעתך כרוח רעה,
 ולפתך והעיק עליך כהעק חלום וזעה;
 ובחיקך תשאנו אל-ארבע רוחות השמים,
 ובקשת ולא-תמצא לו ניב שפתים.

דברים ה, 9-10

רק השמר לך ושמר בפשע מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלכתך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחורב [...]

דברים ה, 27-31

והפיץ יהוה אתכם בעמים ונשאתם מתי מספר בגוים אשר ינהג יהוה אתכם שמה. [...] ובקשתם משם את יהוה אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך. [...] כי אל רחום יהוה אלהיך לא ירפה ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבתיך אשר נשבע להם.

ישעיהו נו, 16-19

כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יצטוף ונשמות אני עשיתי. בעון בצעו קצפתי ואכהו הסתר ואקצף וילך שוכב בדרך לבו. דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלים נחמים לו ולאבליו. בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יהוה ורפאתיו.

מתוך 'בעיר ההרגה' / ח.נ. ביאליק

או טוב מזה – שתקי! ודומם היה עדי,
 כי-מצאתני בקלוני ותראני ביום אידי;
 וכשוכך אל-בני עמך – אל-תשוב אליהם ריקם,
 כי מוסר כלמתי תשא והורדתו על-קדקדם,
 ומכאבי תקח עמך והשבותו אל-חיקם. [...]

ולמה זה יתחננו אלי? – דבר אליהם וירעמו!
 ירימו-נא אגף כנגדי ויתבעו את עלבונם,
 את-עלבון כל-הדורות מראשם ועד-סופם,
 ויפוצצו השמים וכסאי באגרופם.

הנה הם עגלי הטבחה, הנה הם שוכבים כלם –
 ואם יש שלומים למותם – אמר, במה ישלם?
 סלחו לי, עלובי עולם, אלהיכם עני כמותכם,
 עני הוא בחייכם וקל וחמר במותכם,
 כי תבאו מחר על-שכרכם ודפקתם על-דלתי –
 אפתחה לכם, באו וראו: ירדתי מנכסי!
 וצר לי עליכם, בני, ולבי לבי עליכם:
 חלליכם – חללי חנם, וגם-אני וגם-אתם
 לא-ידענו למה מתם ועל-מי ועל-מה מתם,
 ואין טעם למותכם כמו אין טעם לחייכם.
 ושכינה מה אומרת? – היא תכבש בענן את ראשה
 ומעצר כאב וכלמה פורשת ובושה
 וגם-אני בלילה בלילה ארד על הקברים,
 אצמד אביט אל-החללים ואבוש במסתרים –
 ואולם, חי אני, נאום יי, אם-אוריד דמעה.
 וגדול הפאב מאד וגדולה מאד הפלמה –
 ומה-משניהם גדול? – אמר אתה, בן אדם!

משנה, אבות ה, כב

כָּל הַנְּסַקְלִין נְתַלִּין, דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְחַכְמִים אוֹמְרִים, אֵינּוּ נִתְּלָה אֶלָּא הַמַּגִּדֵף וְהַעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה
[...]

וְאִם לֹא, עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר 'לֹא תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ כִּי קָלְלַת אֱלֹהִים
תִּלְוִי' וְגו' (דברים כא) [...]

אָמַר רַבִּי מֵאִיר, בְּשַׁעַה שְׁאָדָם מְצַטְעָר, שְׂכִינָה מֵהַקְּשׁוֹן אוֹמְרַת כְּכִיכּוֹל, קָלְנִי מֵרֵאשִׁי, קָלְנִי מִזְרוּעֵי.
אִם בֶּן הַמָּקוֹם מְצַטְעָר עַל דָּמָם שֶׁל רִשְׁעִים שְׁנִשְׁפָּה, קָל וְחֹמֶר עַל דָּמָם שֶׁל צְדִיקִים.

ספרי במדבר פה, ד

כֹּל זְמַן שִׁישְׂרָאֵל מְשׁוֹעֲבָדִים – שְׂכִינָה עִמָּהֶם מְשׁוֹעֲבֵדָתָהּ, שְׁנֹאֲמַר 'וִירָאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְתַחַת
רַגְלֵי כַמְעַשָׂה לְבַנְתַּת הַסְּפִיר' (שמות כד). וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה סג) "בְּכָל צָרְתָם לֹא צָר". אֵינּוּ לִי אֵלָּא
צָרַת צְבוּרָה, צָרַת יַחִיד מִנִּין? תִּלְמוּד לומר (תהלים צא) "יִקְרָאנִי וְאֶעֱנֶהוּ, עִמּוֹ אֲנִכִּי בְצָרָה".

שמות רבה ב, ה

אָמַר רַבִּי יֵצְאִי, מֵהַתְּאוּמִּים הִלְלוּ, אִם חָשַׁשׁ אַחַד בְּרֵאשׁוֹ חִבְרוּ מְרִגִּישׁ, בֶּן אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
כְּכִיכּוֹל: 'עִמּוֹ אֲנִכִּי בְצָרָה' (תהלים צא, טו). [...]

וְאוֹמֵר: 'בְּכָל צָרְתָם לֹא צָר' (ישעיה סג, ט), אָמַר לֹא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׂה, אִי אֶתָּה מְרִגִּישׁ שְׁאֲנִי
שְׂרוּי בְצָעַר כְּשֶׁם שִׁישְׂרָאֵל שְׂרוּיִם בְּצָעַר, הוּי יוֹדֵעַ מִמָּקוֹם שְׁאֲנִי מְדַבֵּר עִמָּךְ מִתּוֹךְ הַקּוֹצִים כְּכִיכּוֹל
אֲנִי שְׂתַף בְּצָעְרִי.

מקדושת יניי לסדר 'ומשה היה' (שמות ג, א)

בְּכָל צְרוּתֵינוּ לֶךְ צָרָה / וְהַבְּטַחְתֵּנוּ עִמּוֹ אֲנִכִּי בְצָרָה
כִּי אֶתָּה אֱלֹהֵינוּ וְאֲנַחְנוּ עִפְיָךְ / כִּי אֶתָּה רוּעֵינוּ וְאֲנַחְנוּ צֹאנְךָ
בְּמִצְרַיִם בְּעֵת הַצָּר לָנוּ שׁוֹ[גֵא] / וְיִגְלִיתָהּ בְּמִקְוֶה צָר מִתּוֹךְ הַסִּנְיָה
פְּרוּכִים בְּלִבָּנִים לָנוּ עֵת רֵאִיתָהּ / תַּחַת רִגְלֵיךָ לְבִינָה הַרְאִיתָהּ
רָאוּ רֵאִיתָהּ / וְיָדוּעַ יִדְעָתָהּ / פְּקוּדַת[ה] / וְקִרְאוּ קְרֵאתָהּ
לְמוֹשֶׁה מִפְּרָעָה / מִתּוֹךְ מִרְאָה / וְעַתָּה אֲשֶׁר רָאָה / אֲשֶׁר לֹא הִרְאָה
בְּבוֹדֶךָ הַנִּרְאָה / בְּאִימָה וְיִרְאָה / הַאֲמִירָה קְדוֹשׁ

אברהם חלפי

לפגות כל בקר הוא יורד מן השמים
 וישוב על אבן אצל חלוני.
 קבו לו פת לחם, הגמיוהו מים,
 והניחו לו: זה אלהים עני.

רוח, אם חולקת, בשפתיו גוגעת
 ולוחשת לו: אתה כמעט אדם.
 היא מבין כלנו לבדה יודעת,
 כי מפלעדיו פה אלהים אינם.

מעוף צפור
 מגדות יבשת זו
 אל אנדה אחרת.

יש אומרים
 כי רוח אלהים רחף עוד תרחף
 על פני
 אינפני
 המים.

עורו, קומו-נא
 לעבודת בורא יבשת רחמים.
 אולי הוא יבראנה בתמלה.